

*Лисак О. М.,
партнер EQUITY Law Firm*

УДК 342.565.2(477):343.13

ТАКТИКА ЗАХИСТУ В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ

В статті, виходячи з результатів аналізу наукової літератури, матеріалів правозастосовної практики, розкриваються проблемні питання щодо визначення поняття, змісту та місця тактики захисту в кримінальному судочинстві України.

Зазначається, що поняття тактики захисту в кримінальному судочинстві було предметом дослідження вчених криміналістів та процесуалістів, їх підходи до визначення даного поняття беззаперечно мають методологічне значення для дослідження проблемних питань тактики захисту, але призводять до неоднозначного розуміння даного поняття та неоднакового його тлумачення та застосування у практичній діяльності.

Сьогодні в криміналістичній науці набувають поширення наукові праці присвячені висвітленню різних аспектів використання стороною захисту криміналістичних знань із тактики під час здійснення захисту у кримінальному провадженні.

Автором статті поставлено за мету, за результатами системного аналізу наукових джерел, покласти чинного законодавства України та матеріалів правозастосовної практики визначити поняття тактики захисту у кримінальному судочинстві, а також розкрити його сутність.

Враховуючи те, що під тактикою в загальнотеоретичному сенсі розуміється частина науки, що вивчає прийоми здійснення проміжних завдань на шляху здійснення завдань стратегічних в певній галузі людської діяльності, що характеризується саме неспівпаданням, зіткненням інтересів сторін, основним завданням адвокатської тактики, на думку автора, є оптимізація професійної діяльності адвокатів шляхом розробки і вдосконалення тактичних прийомів їх діяльності у сфері судочинства.

В статті проаналізовано зміст адвокатської тактики, що визначається з огляду на принципи професійної діяльності адвокатів, не дотримання яких є підставою для усунення адвоката від участі у якості захисника у кримінальному провадженні.

Систему адвокатської тактики складають тактичні прийоми, застосування яких є ситуаційним і зумовлюється видом професійної діяльності адвоката та сферою судочинства, у якій вона здійснюється.

Робиться висновок, що поняття «тактика захисту» і «адвокатська тактика» не є тотожними. Зазначається, що тактика захисту є частиною криміналістичної тактики та обмежується сферою кримінального судочинства, а тактика адвоката забезпечує всі інші види професійної діяльності адвоката, окрім захисту у кримінальному процесі, у сфері судочинства.

Зважаючи на специфіку цілей і завдань діяльності захисника у кримінальному провадженні автор вказує на необхідність формування окремого підрозділу криміналістичної тактики – тактики професійного захисту (або тактики захисту), що є однією з основних умов належного розвитку цього напрямку на наукових засадах.

Ключові слова: тактика захисту, адвокатська тактика, кримінальне судочинство, принципи професійної діяльності адвоката.

Ефективність та успішність захисту в кримінальному судочинстві на сьогодні залежить не тільки від стану розвитку відповідних інститутів правової держави, ефективності чинного законодавства в країні, але й безпосередньо від професійних знань, вмінь та навичок адвоката, від його особистісних якостей і здібностей. Саме вміння ефективно здійснювати свою функцію у кримінальному процесі, вирішувати поставлені завдання, у тому числі й там, де процесуальний закон неспроможний передбачити і врахувати всі особливості конкретних кримінальних проваджень, встановлювати довірчі, психологічно комфортні стосунки із підзахисним та іншими суб'єктами кримінального провадження, контролювати власні емоції, ефективно вирішувати конфлікти, уникати суперечок, тощо є тактичним аспектом діяльності сторони захисту у кримінальному судочинстві.

До питання тактики захисту в кримінальному судочинстві зверталися у своїх працях такі вчені криміналісти та процесуалісти, як М.О. Баєв, О.Я. Баєв, О.В. Бишевець, Т.В. Варфоломєєва, Я.О. Іваницький, В.О. Попелюшко, М.А. Погорецький, Г.М. Шафир, та інші фахівці.

Разом з тим, необхідно зазначити, що єдність поглядів щодо поняття й сутності тактики захисту як в наукових джерелах, так і серед практиків, на жаль, відсутня, що призводить до неоднозначного розуміння цієї криміналістичної катего-

рії та неоднакового її тлумачення та застосування у практичній діяльності.

Очевидними є тенденції до розвіювання існуючого стереотипу про те, що криміналістична тактика розробляється та удосконалюється виключно для слідчого. Про це свідчать поки що поодинокі публікації монографічного рівня, навчальні посібники правників-захисників, що побачили світ останнім часом. Це, наприклад, книга Д. Пономаренка «Тактичні питання захисту у кримінальному провадженні»¹, практичний посібник Я.П. Зейкана та співавторів «Стратегія і тактика захисника в кримінальній процесі»² та інші.

У низці наукових статей також звертається увага на значення криміналістичної тактики для захисника. Так, зокрема, на думку В.В. Титаренка, досягненню завдань, поставлених перед захисником, сприяє тактика захисту³. Г.М. Шафир також схиляється до того, що найкраще виконувати своє завдання захиснику дозволяє тактика дій⁴.

М.О. Баєв та О.Я. Баєв вважають, що тактика професійного захисту у кримінальних справах є підсистемою криміналістичної тактики, яка складається з системи розроблених на основі наукових положень криміналістичної тактики відповідних засобів (прийомів, комбінацій, операцій, рекомендацій) допустимого та раціонального подання, дослідження і використання адвокатом доказової інформації, що виправдовує підзахисного чи

¹ Д. Пономаренко, *Тактичні питання захисту у кримінальному провадженні* (Одеса, Видавничий дім «Гельветика» 2018) 112.

² Я. Зейкан, О. Лисак, В. Барсук, *Стратегія і тактика захисника в кримінальному процесі: практичний посібник* (ВД «Освіта України 2018) 656.

³ В. Титаренко, 'Вопросы тактики участия защитника в производстве следственных и судебных действий' (1979) 19 *Криміналістика і судебна експертиза* 34.

⁴ П. Элькинд (ред), *Вопросы защиты по уголовным делам: сб. статей* (Изд-во Ленингр. ун-та 1967) 71–72.

пом'якшує його вину, які забезпечують права та інтереси останнього в умовах потенційної чи реальної, безпосередньої чи опосередкованої тому протидії зі сторони осіб і організацій, що протистоять захиснику при виконанні ним його кримінально-процесуальної функції¹.

На погляд відомого вітчизняного правника Т.В. Варфоломєєвої, тактика захисту – це створені на основі досягнень науки і досвіду адвокатської діяльності рекомендації з розробки оптимального варіанта правової позиції захисту і його реалізації в конкретних умовах, а також найбільш ефективні способи здійснення адвокатом дій по захисту прав і законних інтересів громадян².

На думку Г.А. Воробйова, тактика захисту є системою наукових положень і рекомендацій, які спрямовані на оптимальне здійснення функції захисту³.

О.В. Острогляд та Я.О. Береський зазначають, що тактика захисту – це система розроблених на основі сучасних досягнень науки кримінального процесу та криміналістики, а також загальнонаукових положень та адвокатської практики тактичних прийомів діяльності захисника, рекомендацій з їхнього застосування, а також планування їхнього застосування у ході конкретної захисної ситуації з метою доведення обставин, що виправдовують чи пом'якшують вину підзахисного, забезпечують його права і свободи у всіх стадіях кримінального процесу.

На думку Я.О. Іваницького, слід розмежовувати такі поняття, як «тактика захисту⁴» й «тактика професійного захисту». Тактика захисту, на погляд вченого, це підсистема криміналістичної такти-

ки, що включає сукупність теоретичних наукових положень та розроблених на їх основі практичних рекомендацій щодо організації і планування суб'єктами сторони захисту (окрім законних представників) вчинюваних ними окремих діянь у рамках кримінального провадження, спрямованих на досягнення бажаного результату. В свою чергу, тактика професійного захисту (тактика діяльності адвоката-захисника) – це підсистема тактики захисту, що включає сукупність теоретичних наукових положень і розроблених на їх основі практичних рекомендацій щодо організації та планування адвокатом-захисником вчинюваних ним окремих діянь у рамках кримінального провадження, спрямованих на досягнення бажаного результату⁵.

На наш погляд, такий розподіл дефініцій є дещо штучним, що підтверджують майже тотожні запропоновані науковцем визначення вищезазначених понять.

Необхідно зауважити, що іноді в наукових джерелах зустрічається такий термін, як «адвокатська тактика», хоча й без розкриття його сутності та змісту⁶. На підставі результатів системного наукового аналізу цих джерел, доходимо висновку, що тут також мова йде про тактику захисту.

Відмінної з цього приводу думки дотримується О.В. Бишевець, яка вважає, що зміст адвокатської тактики дає підстави для її визначення як окремого підрозділу криміналістичної тактики, який становить собою систему наукових положень та розроблених на їх основі рекомендацій про засоби пізнання, що використовуються адвокатами з метою забезпечення успішного вирішення їх

¹ М Баев, О Баев, *Тактика уголовного преследования и профессиональной защиты от него. Прокурорская тактика. Адвокатская тактика: научно-практическое пособие* (Москва, Экзамен 2005) 147.

² Т Варфоломеева, *Криминалистика и профессиональная деятельность защитника* (Киев, Вища школа 1987) 48.

³ Г Воробьев, *Тактика и психологические особенности судебных действий* (Краснодар 1986) 11.

⁴ О Острогляд, Я Береський, 'Окремі теоретичні аспекти розуміння тактики захисту в кримінальному процесі України' (2012) 5 *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького* 134 <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivif_2012_5_23> дата звернення 30.11.2018.

⁵ Я Іваницький, 'Про поняття тактики професійного захисту' (2018) 48(2) *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право* 106.

⁶ М Баев, О Баев, *Тактика уголовного преследования и профессиональной защиты от него. Прокурорская тактика. Адвокатская тактика: научно-практическое пособие* (Москва, Экзамен 2005) 131.

професійних завдань у сфері судочинства. Предметом адвокатської тактики є особливості наукових засобів пізнання адвокатів у сфері судочинства, а її завданнями – розробка і вдосконалення прийомів практичної діяльності адвокатів у цій сфері¹.

Ми погоджуємося із вищезазначеною точкою зору лише частково, у частині визначення вченою поняття адвокатської тактики. Разом з тим, дискусійним є віднесення адвокатської тактики до окремого підрозділу криміналістичної тактики, зважаючи на визначений предмет криміналістики як науки.

Так, слід зазначити, що предмет криміналістики формувався протягом тривалого часу (наприклад, дискусії про предмет криміналістики 50-х чи 70-х рр.), що пов'язано зі складністю об'єкта пізнання (вивченням злочинної діяльності та діяльності щодо протидії злочинності). У 1967 р. Р.С. Белкін сформулював нове визначення предмета криміналістики, яке стало панівним. Ця дефініція враховувала цілий ряд закономірностей, охоплювала головний зміст криміналістики, у якій розглядають двоєдиний об'єкт пізнання – злочинну діяльність, злочинну поведінку і діяльність щодо їх розкриття, розслідування, встановлення істини у справі.

Отже, криміналістика – це наука про закономірності злочинної діяльності та її відображення в джерелах інформації, які слугують основою для розробки засобів, прийомів і методів збирання, дослідження, оцінки і використання доказів з метою розкриття, розслідування, судового розгляду та попередження злочинів².

Водночас є очевидним, що професійна діяльність адвоката не вичерпується лише здійсненням захисту інтересів підзахисних у досудовому розслідуванні чи під час судового провадження, але

й включає представництво у цивільних та адміністративних справах, надання юридичних консультацій тощо. На наш погляд, слід виходити з висновку, зробленого на підставі узагальнення визначень поняття «тактика» у різних науках. А саме, під тактикою в загальнотеоретичному сенсі розуміється частина науки, що вивчає прийоми здійснення проміжних завдань на шляху здійснення завдань стратегічних в певній галузі людської діяльності, що характеризується саме неспівпаданням, зіткненням інтересів сторін³. Отже, й основним завданням адвокатської тактики є оптимізація професійної діяльності адвокатів шляхом розробки і вдосконалення тактичних прийомів їх діяльності у сфері судочинства. Систему адвокатської тактики складають тактичні прийоми, застосування яких є ситуаційним і зумовлюється видом професійної діяльності адвоката та сферою судочинства, у якій вона здійснюється.

Звідси доходимо проміжного висновку, що поняття «тактика захисту» і «адвокатська тактика» не є тотожними, оскільки вони є різними за своїм змістом. Тактика захисту є частиною криміналістичної тактики та обмежується сферою кримінального судочинства, а по суті – є системою засобів здійснення захисної діяльності адвоката у кримінальному процесі. Тактика адвоката забезпечує всі інші види професійної діяльності адвоката, окрім захисту у кримінальному процесі, у сфері судочинства.

Зміст адвокатської тактики визначається з огляду на принципи професійної діяльності адвокатів, що закріплені у Правилах адвокатської етики, затверджених Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 року⁴. До цих принципів належать наступні:

¹ О Бишевец, 'Тактичні прийоми у професійній діяльності адвоката' (Правознавець 2008) <<http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/28862/%CE>> дата звернення 30.11.2018.

² Р Белкин, *Курс советской криминалистики* Т. 1. (Москва 1977) 208.

³ М Погорецкий, Д Сергеева, 'Тактика захисника: поняття, зміст та місце в системі криміналістичної тактики' (2016) 2 *Вісник кримінального судочинства* 116 <http://vkslaw.knu.ua/images/verstka/2_2016_Sergeeva.pdf> дата звернення 30.11.2018.

⁴ 'Правила адвокатської етики' (Київ, 09 червня 2017) <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2017-06-09-pravila2017_596f00dda53cd.pdf> дата звернення 30.11.2018.

1) *Незалежність та свобода адвоката у здійсненні адвокатської діяльності.* Специфіка цілей і завдань адвокатури вимагає як необхідної умови належного здійснення адвокатської діяльності максимальної незалежності адвоката у виконанні своїх професійних прав і обов'язків, що передбачає його свободу від будь-якого зовнішнього впливу, тиску чи втручання в його діяльність, зокрема з боку державних органів, а також від впливу своїх особистих інтересів. З метою дотримання цього принципу в своїй професійній діяльності адвокат зобов'язаний протистояти будь-яким спробам посягання на його незалежність, бути мужнім і принциповим у виконанні своїх професійних обов'язків, відстоюванні професійних прав та їх ефективному використанні в інтересах клієнтів. Адвокат зобов'язаний не допускати в своїй професійній діяльності компромісів, що применшували б його незалежність, з метою догодити суду, іншим державним органам, третім особам або клієнту, якщо такі компроміси розходяться з законними інтересами клієнта і перешкоджають належному наданню йому правової допомоги. Адвокат не повинен займатися іншою діяльністю, яка ставила б його в юридичну, матеріальну або моральну залежність від інших осіб, підпорядковувала його вказівкам або правилам, які можуть увійти в суперечність з нормами чинного законодавства про адвокатуру, або можуть іншим чином перешкоджати вільному і незалежному виконанню адвокатом його професійних обов'язків. Адвокат не повинен ділити гонорар, отриманий від клієнта, з іншими особами, окрім адвоката, що раніше виконував це доручення, та спадкоємців померлого адвоката, чиє частково виконане доручення він прийняв. Адвокат не повинен при виконанні доручення клієнта керуватися вказівками інших осіб стосовно змісту, форм, методів, послідовності і часу здійснення його професійних прав і обов'язків, якщо вони суперечать його власній уяві про опти-

мальний варіант виконання доручення клієнта;

2) *дотримання законності.* У своїй професійній діяльності адвокат зобов'язаний дотримуватися чинного законодавства, сприяти утвердженню та практичній реалізації принципів верховенства права та законності, вживати всі свої знання і професійну майстерність для належного захисту і представництва прав та законних інтересів громадян і юридичних осіб. Адвокат не може давати клієнту поради, свідомо спрямовані на полегшення скоєння правопорушень, або іншим чином зумисно сприяти їх скоєнню його клієнтом або іншими особами. Адвокат не має права в своїй професійній діяльності вдаватися до засобів та методів, які суперечать чинному законодавству. У своєму приватному житті адвокат також зобов'язаний дотримуватися закону, не вчиняти правопорушень і не сприяти зумисно їх скоєнню іншими особами;

3) *пріоритет інтересів клієнта.* У межах дотримання принципу законності адвокат зобов'язаний у своїй професійній діяльності виходити з переваги інтересів клієнтів перед своїми власними інтересами, інтересами колег, партнерів, співробітників, інтересами законних представників клієнтів, або їх опікунів, піклувальників та інших осіб, а також будь-якими іншими міркуваннями. Адвокат повинен поважати свободу вибору клієнтом адвоката і ні до прийняття доручення, ні в процесі його виконання не вчиняти перешкод до реалізації цієї свободи;

4) *непримисливість конфлікту інтересів.* Адвокат не може представляти одночасно двох або більше клієнтів, інтереси котрих є взаємно суперечливими, або з високим ступенем вірогідності можуть стати суперечливими;

5) *конфіденційність.* Дотримання принципу конфіденційності є необхідною і щонайважливішою передумовою довірчих відносин між адвокатом і клієнтом, без яких є неможливим належне надання правової допомоги. Тому збереження конфіденційності будь-якої інфор-

мації, отриманої адвокатом від клієнта, а також про клієнта (зокрема щодо його особи) або інших осіб у процесі здійснення адвокатської діяльності, є правом адвоката у відносинах з усіма суб'єктами права, які можуть вимагати розголошення такої інформації, та обов'язком щодо клієнта і тих осіб, кого ця інформація стосується. Дія принципу конфіденційності не обмежена в часі. Конфіденційність певної інформації може бути відмінена тільки особою, зацікавленою в її дотриманні (або спадкоємцями такої фізичної особи чи правонаступниками юридичної особи), в письмовій або іншій зафіксованій формі. Адвокат не відповідає за порушення цього принципу у випадках допиту його у встановленому законом порядку як свідка стосовно обставин, які виходять за межі предмета адвокатської таємниці, визначеного чинним законодавством, хоча й охоплюється предметом конфіденційності інформації.

Розголошення відомостей, що складають адвокатську таємницю, заборонено за будь-яких обставин, включаючи незаконні спроби органів дізнання, досудового слідства і суду допитати адвоката про обставини, що складають адвокатську таємницю. Адвокат зобов'язаний забезпечити розуміння і дотримання принципу конфіденційності його помічниками та членами технічного персоналу. Адвокат зобов'язаний забезпечити такі умови зберігання документів, переданих йому клієнтом, адвокатських дос'є та інших матеріалів, що знаходяться в його розпорядженні і містять конфіденційну інформацію, котрі розумно виключають доступ до них сторонніх осіб;

б) компетентність та добросовісність. Вважаючи на суспільну значущість і складність професійних обов'язків адвоката, від нього вимагається високий рівень професійної підготовки, фундаментальне знання чинного законодавства, практики його застосування, опанування тактики, методів і прийомів адвокатської діяльності, ораторського мистецтва. Адвокат зобов'язаний нада-

вати правову допомогу клієнтам компетентно і добросовісно, що передбачає знання відповідних норм права, наявність необхідного досвіду їх застосування, доскональність в урахуванні всіх обставин, що стосуються доручення клієнта і можливих правових наслідків його виконання, ретельну підготовку до належного виконання доручення. Адвокат зобов'язаний незалежно від сфери своєї переважної спеціалізації, якщо така має місце, підтримувати на належному рівні знання у питаннях, з яких він згідно з чинним законодавством зобов'язаний надавати юридичну допомогу за призначенням органів слідства або суду, а також безкоштовно. Адвокат має постійно працювати над вдосконаленням своїх знань і професійної майстерності, володіти достатньою інформацією про зміни у чинному законодавстві. Адвокат повинен забезпечувати розумно необхідний рівень компетентності своїх помічників, технічного персоналу та інших осіб, що залучаються ним для виконання окремих робіт у зв'язку з виконанням доручення;

7) повага до адвокатської професії. Всією своєю діяльністю адвокат повинен стверджувати повагу до адвокатської професії, її сутності і громадського призначення, сприяти зберіганню та підвищенню її престижу. Цей принцип повинен дотримуватись у всіх сферах діяльності адвоката: професійній, громадській, публіцистичній та ін. Адвокат зобов'язаний виконувати законні рішення виборних органів адвокатури, прийняті в межах їх компетенції, що не виключає можливості критики останніх та їх оскарження у встановленому законом порядку. Адвокат не повинен вчиняти дій, спрямованих на обмеження права особи на захист, професійних прав адвокатів, незалежності адвокатської професії, підрив її престижу;

8) культура поведінки. Адвокат повинен як у своїй професійній діяльності, так і в приватному житті, дбаючи про престиж звання адвоката, забезпечувати високий рівень культури поведінки, по-

водити себе гідно, стримано, тактовно, по можливості зберігати самоконтроль і витримку, при здійсненні своєї професійної діяльності мати пристойний зовнішній вигляд;

Не дотримання адвокатом у професійній діяльності хоча б одного з перерахованих вище принципів є підставою для усунення його від участі у якості захисника у кримінальному провадженні. З огляду на зазначене застосування адвокатами тактики захисту як засобів захисту у кримінальному провадженні має здійснюватися відповідно до принципів адвокатської тактики.

Отже, підсумовуючи викладене, можна зробити наступні висновки. Тактика захисту – це система наукових положень та розроблених на їх основі рекомендацій про засоби, методи та прийоми пізнання, а також перевірки, оцінки та використання доказової інформації

у кримінальному провадженні, що використовуються професійними захисниками (адвокатами) з метою забезпечення успішного вирішення їх професійних завдань. Зміст тактики захисту визначається з огляду на принципи професійної діяльності адвокатів, а саме: незалежність та свобода адвоката у здійсненні адвокатської діяльності; законність; пріоритет інтересів клієнта; неприпустимість конфлікту інтересів; конфіденційність; компетентність та добросовісність; повага до адвокатської професії; культура поведінки.

Специфіка цілей і завдань діяльності захисника у кримінальному провадженні вимагає формування окремого підрозділу криміналістичної тактики – тактики професійного захисту (або тактики захисту) як необхідної умови належного розвитку цього напрямку на наукових засадах.

REFERENCE LIST

BIBLIOGRAPHY

AUTHORED BOOKS

1. Baev M O, Baev O Ya, Taktika ugovnogo presledovaniya i professionalnoy zashchityi ot nego. Prokurorskaya taktika. Advokatskaya taktika: nauchno-prakticheskoe posobie [Tactics of criminal prosecution and professional protection against it. Prosecutor's tactics. Lawyer tactics: scientific and practical guide] (Moskva, Ekzamen 2005) 319 (in Russian).
2. Belkin R S, Kurs sovetskoy kriminalistiki. T. 1. [The course of Soviet criminalistics. T. 1.] (Moskva 1977) 408 (in Russian).
3. Varfolomeeva T V, Kriminalistika i professionalnaya deyatelnost zashchitnika [Criminalistics and defender's professional activities] (Kiev, Vischa shkola 1987) 150 (in Russian).
4. Vorobev G A, Taktika i psihologicheskie osobennosti sudebnyih deystviy [Tactics and psychological features of judicial actions] (Krasnodar 1986) 87 (in Russian).
5. Zeykan Ya P, Lisak O M, Barsuk V M, Strategiya i taktika zahisnika v krimlnalnomu protsesi: praktichniy posibnik [Strategic strategy and tactics of the potter in the criminal process: a practical ambassador] (VD «OsvIta UkraYini» 2018) 656 (in Ukrainian).
6. Ponomarenko D V, TaktichnI pitannya zahistu u krimlnalnomu provadzhenni [Taktichn_ feeding to the zakhista at the criminally provisional] (Odesa, Vidavnichiy dIm «Gelvetika» 2018) 112 (in Ukrainian).
7. Elkind P (red), Voprosyi zashchityi po ugovlovnym delam: sb. statey [Taktichn_ feeding to the zakhista at the criminally provisional] (Izd-vo Leningr. un-ta 1967) 203 (in Russian).

ARTICLES

8. Bishevets O V, 'TaktichnI priyomi u profeslynly dIyalnostI advokata' [Tactical receptions in the professional activity of a lawyer] <<http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/28862/%CE>> data zvernennya 30.11.2018 (in Ukrainian).
9. Ivanitskiy Ya O, 'Pro ponyattya taktiki profeslynogo zahistu' [About the understanding of tactics of the professional Zahistu] (2018) 48(2) Naukoviy vIsnik Uzhgorodskogo natsIonalnogo unIversitetu. SerIya Pravo 103–107 (in Ukrainian).
10. Ostroglyad O V, Bereskiy Ya O, 'OkremI teoretichnI aspekti rozumInnya taktiki zahistu v krimlnalnomu protsesi UkraYini' [Separate theoretical aspects and tactics for the backstroke in the criminal

process of Ukraine] (2012) 5 Naukovo-Informatsylniy vIsnik Ivano-FrankIvskogo unIversitetu prava ImenI Korolya Danila Galitskogo 129–135 <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivif_2012_5_23> data zvernennya 30.11.2018 (in Ukrainian).

11. Pogoretskiy M A, SergEEva D B, 'Taktika zahisnika: ponyattya, zmIst ta mIstse v sistemI krimInalIstichnoYi taktiki' [Tackler Tactics: Understandings, Impressions and Strategies in Criminals of Tactics] (2016) 2 VIsnik krimInalnogo sudochinstva 113–123 <http://vkslaw.knu.ua/images/verstka/2_2016_Sergeeva.pdf> data zvernennya 30.11.2018 (in Ukrainian).

12. Titarenko V V, 'Voprosy taktiki uchastiya zaschitnika v proizvodstve sledstvennyih i sudebnyih deystviy' [Questions of the tactics of participation of the defense counsel in the production of investigative and judicial actions] (1979) 19 Kriminalistika i sudebnaya ekspertiza 33–38 (in Russian).

WEBSITE

13. 'Pravila advokatskoYi etiki' [Rules of law ethics] (KiYiv, 09 chervnya 2017) <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2017-06-09-pravila-2017_596f0dda53cd.pdf> data zvernennya 30.11.2018 (in Ukrainian).

Lysak O. Defence strategy in criminal proceedings of Ukraine: concept and essence.

According to the results of analyze the scientific literature material of law enforcement practice, in the article are disclosed the problem question about definition of the concept, meaning and defense tactics in criminal proceedings of Ukraine.

It is noticed that defense strategy in criminal proceedings was subject to criminologists' and processualists' researches. Their approaches to definition of this term undoubtedly have methodological significance for study of issues with respect to defense strategy, but cause equivocal understanding of this term, discrepancies in interpretation and application in practice.

Today in forensic science are spreading scientific works which dedicated to show different aspects using the defense in forensic science knowledge with tactics during protection in criminal procedural.

The author of the article set a goal to define the term of defense strategy in criminal proceedings and disclose its essence, based on systematic analysis of scientific sources, law of Ukraine and law enforcement practices.

Considering that the strategy (tactics) is generally-theoretically defined as part of science that study instruments of intermediate tasks performance for the purpose of completing strategical tasks in certain field of human activity, characterized by mismatch of parties' interests; the main purpose of attorney's strategy, in the author's opinion, is an optimization of professional activity of attorneys by elaboration and improvement of tactical instruments of their activity in judicial proceedings.

The article provides an analysis of essence of attorney's strategy, that is defined based on the principles of attorneys' professional activity, non-observance of which results in removal of an attorney from being a defense counsel in criminal proceeding.

The system of attorney's strategy consists of tactical instruments, which are applied on ad hoc basis and conditioned by the type of an attorney's professional activity, as well as the type of judicial proceedings, where it is performed.

It is concluded that the term «defense strategy» and «attorney's strategy» are not tantamount. It is mentioned that defense strategy is a part of forensic strategy and is limited to criminal justice, while attorney's strategy provide for all other types of professional activity of a defense lawyer in the field of legal proceedings, apart from protection in criminal proceedings.

Considering peculiarities of targets and tasks of attorney's activity in criminal proceedings, the author highlights a necessity to create a separate subdivision of forensic strategy – a tactics of professional protection (or defense tactics) that is one of main preconditions for a proper development of this direction on scientific grounds.

Keywords: defense strategy, attorney's strategy, criminal proceedings, principles of attorney's professional activity.

Стаття надійшла до редакції журналу 21.12.2018